

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ORIJENTANU FILOLOGIJU
STUDIJSKA GRUPA: TURSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

IZRAŽAVANJE NEGACIJE U TURSKOM JEZIKU

Završni Diplomski rad

Mentor: Prof.dr. Kerima Filan

Kandidat: Ajša Omerbegović

Sarajevo, juli, 2020.

Sadržaj

Uvod.....	3
Negacija (definicija, značenje, upotreba, uloga).....	5
Semantički aspekti negiranja i negatori.....	8
Negacija u turskom jeziku.....	8
Sufiks za negaciju -mA.....	9
Negacijski sufiks -mAz.....	13
Gerund -mAdAn.....	15
Vrste negacije: Negiranje konjukturom ne...ne (de).....	16
Negiranje modalnom rječju hiç.....	17
Negiranje imenskom negacijom değil.....	19
Negiranje predikativom yok.....	22
Zaključak.....	24
Literatura.....	25

Uvod

Govornici na različite načine koriste i razvijaju jezik kao sredstvo komunikacije u zavisnosti od govornog područja u mjeri u kojoj to njihove strukture dopuštaju. Iz tog razloga su formirane različite strukture za različite svrhe poput obogaćivanja izraza i dodavanja snage izražavanju u jeziku. Tako i turski jezik obiluje strukturama koje dodaju snagu izrazu i poboljšavaju snagu komunikacije, jer u upotrebi jezika, odnosno u komunikaciji je ekspresija nezaobilazna. Jedna od obaveznih struktura u svakom jeziku, pa tako i u turskom, jeste negacija.

U turskom jeziku prema komunikativnoj funkciji rečenice se dijele na: izjavne, upitne, zapovjedne i usklične. Sve ove rečenice mogu biti afirmativne ili negativne. Negacija ne mijenja strukturu rečenice, već njeno značenje. U turskom jeziku negacija glagolskih oblika se izražava pomoću sufiksa za negaciju koji se dodaje na glagolsku osnovu.

Čitajući tekstove na turskom jeziku pažnju mi je privuklo da taj jezik raspolaže i drugim oblicima za izražavanje negacije. Upravo to zapaženje me je i navelo da istražim ovu temu. U ovom radu obrađeni su različiti oblici izražavanja negacije u turskoj rečenici, imenskoj i glagolskoj, te u složenim rečenicama. Korpus na kojem sam radila su pripovjetke Aziza Nesina, knjiga pod nazivom *Biz adam olmayız*, koja se sastoji od dvadeset i četiri priče (Nesin, Aziz, *Biz adam olmayız*, Nesin Yayinevi, Istanbul, 1962.) jednog od najznačajnijih pisaca turske književnosti koji je djelovao u 20. stoljeću. Neki od primjera koji su navedeni su uzeti iz djela drugih književnika, jer u Nesinovom djelu nije bilo primjera za pojedinu vrstu negacije koja se navodi u radu. Još jedna Nesinova knjiga koju sam uvrstila u rad *Yaşar ne yaşar ne yaşamaz*, se sastoji iz priča koje čine roman. Ovo djelo Aziza Nesina u kojem on koristeći se sarkazmom kao stilskom figurom opisuje društvo u periodu svog života u vremenu u kojem je on živio. Ovaj je roman objavljen 1977.¹ Jedan od primjera koje sam navela za negaciju konjunktorem *ne..ne (de)* o kojoj će biti riječi u daljnjem nastavku rada je naveden upravo iz ovog Nesinovog romana. Literatura koja je korištena za objašnjenje negacijskih sufiksa jesu gramatike turskog i bosanskog jezika, kao i akademski članci turkologa iz Turske i naših prostora koji se spominju u radu.

Kratka biografija pisca Aziz Nesina:

¹ Glavni lik Yaşar Yaşamaz koji nema identitet, država ne vjeruje da je živ. Događaji koji se događaju takvom junaku opisani su na sarkastičan način.

Književnik ljevičarske orijentacije, te jedan od najplodnijih i najprevođenijih turskih pisaca. Aziz Nesin rođen je 1915. godine na otoku Heybeliada kod Istanbula kao Mehmet Nusret. Za vrijeme Drugog svjetskog rata služio je kao poručnik u Trakiji. Od tada započinje svoj spisateljski rad pišući prve pripovijetke, ali kao oficir nije ih smio objavljivati pod vlastitim imenom, te se koristi očevim imenom Aziz Nesin. Godine 1994. napušta vojnu službu i počinje raditi kao novinar, kolumnist i pisac u istanbulskim časopisima i novinama. U Turskoj je 1946. godine uveden višestranački režim i izglasani su izvjesni zakoni koji su uticali na poboljšanje ljudskih prava. Novonastala situacija pogodovala je Nesinovoj prirodi, čija sklonost ka satiri već tada počinje dolaziti do izražaja. Zajedno sa Sabahattinom Alijem pokreće humoristični časopis Marko Paşa koji je nakon trećeg izdanja zabranjen, a Aziz Nesin i Sabahattin Ali uhapšeni. Nakon dvadeset dana pušteni su na slobodu i nastavili su sa izdavanjem časopisa, ali su opet više puta hapšeni, pa ponovo puštani na slobodu. Zahvaljujući naporima ove dvojice prozaista, utemeljena je suvremena turska satira. Zajedljivi članci koje je Aziz objavljivao nisu kritizirali samo tursko društvo nego i inozemno. Aziz Nesin je bio svestran pisac, autor romana, pripovjetki, putopisa, memoara, dramskih tekstova, poezije, afirmisao se prije svega kao satiričar. Posebno je bio kritičar turske biokratske aparature, gdje ne ismijava samo bogate već i "obične" ljude iz naroda s njihovim prostodušnim, ali i primitivnim manirima. Bio je vrhunski majstor u promatranju i zapažanju komičnih situacija koje je dosta vjerno predočavao čitatelju. Aziz Nesin umro je u Izmiru 1995.godine. Među zbirkama pripovjedaka treba istaći Geriye Kalan (Onaj koji zaostaje, 1953), It Kuyruğu (Pseći rep, 1955), Yedek Parça (Rezervni dio, 1955), Biz Adam olmayız (Mi nismo ljudi, 1962), Yetmiş Yaşım Merhaba (Zdravo mojih sedamdeset godina, 1984). Kako je Aziz poznat kao i autor anegdota treba spomenuti i djela: Nutuk Makinasi (Govorna mašina, 1958), Merhaba (1971), Korkudan Korkmak (Plašiti se straha, 1988), te drame: Biraz gelir misiniz (Hoćete li malo doći, 1950), Toros Canavar (Toroska zvijer, 1963) i Tut Elimden Rovni (Drži me za ruku, 1970).²

U ovom radu se obrađuje negacija u turskom jeziku: semantički aspekti negiranja i negatori, sufixi *-mA* negacijski sufixi *-mEz* i gerund *-mAdAn*, negacija rečenica, negiranje modalnom riječju *hiç*, negiranje sa *değil*, negiranje konuktorom *ne..ne(de)*, negiranje sa *yok*. U radu se na primjerima rečenica iz romana Aziza Nesina prikazuje upotreba negacije u turskoj rečenici.

² Fehim Nametak, *Historija turske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2013, 449.

Definicija negacije:

Negacija je pretvaranje afirmativne rečenice u negativnu, kojom se ne mijenja rečenična struktura, nego se negira rečenični sadržaj. Rečenični model S+P, (subjekat + predikat) npr: S1: Auto prolazi. S2: Auto ne prolazi. Rečenice koje pripadaju istom tipu komunikativnih rečenica s modelom S+P, gdje se prvom potvrđuje realizacija rečeničnog sadržaja, a drugom negira.

No u gramatičkoj i semantičkoj analizi negacija se definira i kao proces, odnosno konstrukcija koja po pravilu izražava suprotnost ili cijelom značenju, ili pak jednom dijelu značenja rečenice.³ Ako toj sintaktičkoj (rečeničnoj) priključimo i nadrečeničnu (diskurznu) analizu, negiranje možemo pratiti na tri razine: I razini rečenice, II razini rečeničnih dijelova i III razini teksta⁴.

Šta predstavlja negacija?

Negacija se odnosi na poricanje nekoga afirmativnog prijedloga ili pak nekog njegovog dijela. Kada negativni element obuhvata čitavu tvrdnju, on formira sintaktičku rečeničnu negaciju i za koji se kaže da ima najveći obim u logičkoj strukturi rečenice. Rečenična negacija se takođe zove propozicijska negacija semantički.⁵

U turskom jeziku rečenice se negiraju sljedećim negatorima : *değil, hiç, yok, hayır, ne ... ne (de), ama, aksi hâlde, yoksa*. Tursko jezično društvo (TDK)⁶ u turskom savremenom rječniku koji objašnjava i daje primjere riječi kao što su: *yok, hiç, gibi* u redosljedu turske rečenice može se koristiti kao predikat nasuprot riječi: *ne....ne de, ama*, koji se u rečenici koriste kao negacijski veznici. Kod negiranja glagola koristi se riječ *değil* koja služi i da negira imenicu. Negacija se tvori tako što se koristi glagol sa svim njegovim dodacima tj. glagolsko vrijeme i lice. Negacijski elementi koji tvore rečeničnu negaciju semantički su poznati kao eksterni operatori negacije, koji dolaze na kraj rečenice u turskom jeziku kao što je to najčeće slučaj

³ Dejvid Kristal, *Enciklopedijski rječnik moderne lingvistike*, Nolit, Beograd, 1988, 160.

⁴ Ekrem Čaušević, "Negacija u turskome jeziku", *Prilozi za orijentalnu filologiju*, vol. 44-45, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1996, 52.

⁵ Negation refers to the denial of either an affirmative proposition or some part of it. When a negative element covers the whole proposition, it forms sentential negation syntactically and it is said to have widest scope in the logical structure of the sentence. Sentential negation is also named as propositional negation semantically. https://www.academia.edu/1132695/Negation_in_Turkish.

⁶ Tursko jezično društvo (TDK) je službeno regulatorno tijelo turskog jezika, osnovano 12.jula 1932 godine. na inicijativu Atatürka sa sjedištem u Ankari u Turskoj. Institucija djeluje kao službeno tijelo nad jezikom (bez ikakve izvršne moći), doprinosi lingvističkim istraživanjima turskog i drugih jezika, a zadužena je za objavljivanje službenog rječnika jezika, Güncel türkçe sözlük. <http://tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/tarihce-2/>.

kada koristimo slobodni morfem *değil*⁷. *Değil* se koristi za negiranje imenica, ali i za negiranje glagolskih rečenica kada dolazi na kraj rečenice i prati konjugirani glagolski oblik. Dakle, koristi se samo kada su u pitanju određena glagolska vremena kao što su: a) perfekt na *-miş*, b) sadašnje vrijeme *-(i)yor*, c) futur *-ecek*. To se najbolje prikazuje na sljedećem primjeru.

- Ben seni unut-muş değilim.⁸ -Ja tebe nisam zaboravio.

Oni koji imaju uski opseg nad glagolskim predikatima su interni operateri. U turskom jeziku je to negacijski sufiks *-mA*. Prema riječima Zeynep E. E. sufiks *-mA* je infleksionalni sufiks koji se dodaje na glagolsku osnovu prije dodavanja glagolskih vremena, ličnih nastavaka, forme mogućnosti, glagolskih stanja: pasiv, refleksiv, reciprotativ, faktitiv kauzativ. To se najbolje prikazuje na sljedećem primjeru.

- Ben seni unut-ma-dı-m.⁹ Nisam te zaboravila.

U ovom primjeru negacijski sufiks *-mA* je dodan na glagolsku osnovu *unut-* zaboraviti prije dodavanja sufiksa za glagolsko vrijeme , u ovom primjeru sufiksa za perfekt na *-di*, te lični nastavak za 1 lice jednine.

Drugi termin koji se široko koristi je standardna negacija. Payne¹⁰ razlikuje standardnu negaciju od rečenične negacije. Standardna negacija se odnosi na prototipski način negiranja rečenice u jeziku. Ova vrsta negacije se može primjeniti na minimalnim i osnovnim rečenicama.

U slučaju turskog jezika, standardna negacija se označava sufiksom *-mA* u verbalnim rečenicama, a neverbalne rečenice označavaju se predikativom *değil*. Sa izuzetkom pomoćnog glagola *imek*, turski glagoli u funkciji predikata negiraju se na morfološki način, pomoću negacijskog sufiksa *-mA*. Marker standardne negacije koji se označava sufiskom *-mA* u nekim primjerima ne može negirati rečenični iskaz u cjelosti zbog prisustva drugih gramatičkih dodataka. To se najbolje prikazuje u sljedećem primjeru:

-Ayşe arkadaşlarımdan bazıları sevmiyor. – Ajša ne voli *neke* moje prijatelje.

-Ayşe arkadaşlarımı sevmiyor. –Ajša ne voli moje prijatelje.

U ovim primjerima se vidi razlika kada je u pitanju negacija i sufiks za negaciju *-mA* gdje zamjenica *bazı* (*neke*) smanjuje opseg negacije i daje afirmativni iskaz *voli sve ostale*. U

⁷ https://www.academia.edu/1132695/Negation_in_Turkish.

⁸ Ibid.

⁹ Ibid.

¹⁰ Thomas Edward Payne, „Negation“ , *Basic Linguistic Theory Volume 3, Further Grammatical Topics*, Oxford University press, New York, 2012, 89.

drugoј rečenici kada zamjenica *bazı* se izostavi, negacijski sufiks *-mA* preuzima značenje i negira rečenicu.

Nastavci koji u turskom jeziku nose prvenstveno koncept negativnog značenja su osnovni negacijski nastavak *-mA* i nastavci nastali miješanjem ovog nastavka s drugim nastavcima poput glagolskih nastavaka *-mAz* i *-mAdAn*, denominalnog atributivnog negacijskog nastavka *-siz* koji se dodaje imenicama i upitna partikula *mi* koja se upotrebljava i nakon imenica i nakon glagola.¹¹

Ilhan Nadir kaže da se složeni sufiksi *-mA*, *-mAz*, *-mAdAn*, *-siz* koji se obrađuju u djelu *Türkçede Olumsuzluk*, Yard. Doç. Dr. Nadir Ilhan, mogu obraditi i kao sufiksi koji daju negativno značenje. U ovom radu se na primjerima najbolje prikazuju negacije od kojih je najzastupljenija negacija sufiksom *-mA*, kao i u cijeloj knjizi Nesina kroz sve njegove priče uključujući i negacije sufiksom *-mAz*, *-mAdAn*, *-siz*.

“Z. Korkmazın *Türkiye Türkçesi Grameri* adlı eserinde yer alan *-mAzlık* ve *-mAksızlık* birleşik ekleri de olumsuzluğu sağlayan ekler arasında değerlendirilebilir.” Z. Korkmaz u svome djelu *Gramatika savremenoga turskog jezika* posebno mjesto daje sufiksima *-mAzlık* i *-mAksızlık* koji mogu nositi i negacijsko značenje. Međutim, ove dodatke treba odvojeno posmatrati, zbog toga što predstavljaju gramatičku jedinicu i koriste se kao ukalupljeni oblici. Spojeni oblik *-mAksızlık* se poistovjećuje sa negativnim dodatkom.¹²

¹¹ Türkçede olumsuzluk kavramı taşıyan eklerin başlıcaları *-mA*, olumsuz çatı eki ve bu ekin başka eklerle kaynaşmasıyla ortaya çıkan *-mAz*, *-mAdAn*, gibi fiilimsi ekleri ile isimlere eklenen *-sız* olumsuz sıfat eki ve hem isimlerden hem de fiillerden sonra kullanılan *± mı* soru ekidir. Ilhan Nadir, “Türkçede olumsuzluk”, *Karaman Dil Kültür ve Sanat Dergisi* 2005, Karaman Valiliği Yayınevi, 2005, 271-279.

¹² Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri*, 96.

Semantički aspekti negiranja i negatori

Negiranje na razini rečenice nesumnjivo je najčešća vrsta negacije. Njome se ne osporava izvanjezična stvarnost, već se odricanjem tvrdi nešto posve suprotno sadržaju (odnosno sadržajnom ustrojstvu) afirmativne rečenice, npr: *Prodaje auto*. Glagol prodati auto je u bosanskoj gramatici prijelazni glagol koji čini cjelinu sa imeničkom riječi koja je u rečenici bliži objekt u akuzativu bez prijedloga.¹³ *Ne prodaje auto*. Negacija afirmativne rečenice. Negiranjem pak rečeničnih dijelova ne poriče se sadržaj rečenice, nego se izuzima neki njezin dio: *Prodaje garažu, ne auto*. Na razini teksta negiranje je najčešće osporavanje sadržaja prethodnog iskaza: *Prodaje li auto? –Ne*. No, tu je već riječ o govornom činu koji je uvijek dvokomponentan jer pretpostavlja namjeru (ilokuciju) govornika i sadržaj i informacije (prepoziciju).¹⁴

Negacija u turskom jeziku

Negiranje u turskom jeziku vrši se pomoću sljedećih negatora: sufiksom za negaciju *-mA*, *-mAz*, gerundom *-mAdAn*, kvazigerundom *-mAkslzln*, predikativom *yok*, modalnom rječicom *hayir* i *hiç*, imenskom negacijom *değil* i konjukturom (veznik) *ne...ne (de)*. U ovom radu kroz primjere iz pripovijedaka Aziza Nesina prikazano je na koji način ovaj književnik koristi negacije koje su zastupljene u sistemu turskog jezika.

¹³ Dževad Jahić, Senad Halilović, Ismail Palić, *Gramatika bosanskog jezika*, Dom štampe, Zenica, 2000, 261.

¹⁴ Čaušević, "Negacija u turskome jeziku", 52.

Sufiks za negaciju -mA

Negacija na morfološki način vrši se pomoću negacijskog sufiksa *-mA* koji je dvovarijantni sufiks, alomorf *-mA* dolazi na neutralne vokale (*a, ı, o, u*) a alomorf *-mE* na labijalne vokale (*e, i, ö, ü*). Glagolskih načina i stanja u turskom jeziku ima devet, a to su:

Glagolski način: a) Imperativ, b) Optativ, c) Necesitativ, d) Kondicional

Glagolska stanja: a) Aktiv, b) Refleksiv, c) Pasiv, d) Reciprocitativ, e) Faktitiv-kauzativ.

Predikat koji se u rečenici pojavljuje samostalno ujedno je i temeljna sintaktička kategorija gramatičkog ustrojstva rečenice. Turskom negacijskom sufiksu *-mA* odgovara u bosanskom jeziku negator *ne* i njegovi sekundarni oblici *nisam, neću, nemoj*. Negacijski sufiks *-mA* se dodaje na glagolsku osnovu, koja dolazi u odgovarajuće glagolsko vrijeme.

Negacijski sufiks *-mA* predstavlja osnovni sufiks koji nosi negacijsko značenje u turskom jeziku. Kada je u pitanju *-mA* negacijski glagolski sufiks, Z. Korkmaz kaže da je to „sufiks koji tvori negacijske glagole. Sufiks koji se koristi najviše u turskom jeziku i koji se dodaje na svaki glagolski korijen i glagolsku osnovu“.¹⁵ Evo jednoga primjera iz našeg korpusa:

- Kısa boylu tıknaz adamı epeydir kahvede görüyordum, ama kim olduğunu bilmiyordum.¹⁶
- Dugo sam u kafani viđao tog čovjeka niskog rasta, zdepastog ali nisam znao ništa o njemu.

U ovom primjeru negacijski sufiks *-mA* negira značenje negativnog glagola *bilme-* koji je u formi imperfekta *-(i)yordu*.¹⁷ Glagolska rečenica koja ima negativno značenje, u kojoj je korišteno složeno glagolsko vrijeme: imperfekt *-(i)yordu* glagola *gör-*, na čiju se osnovu nakon što se odbio infinitivni nastavak *-mek*¹⁸ dodao sufiks imperfekta *-(i)yordu*.

- Çoluğumu çocuğumu besleyecek duruma gelmedikçe kızıyla konuşmamı bile yasak etmişti. İşsizliğim, parasızlığım böyle sürerse belki de kızını benden ayıracaktı.¹⁹
- Çak mi je zabranio da razgovaram sa njegovom kćerkom sve dok ne budem u stanju da izdržavam svoju porodicu. Ako se nastavi ova moja besparica i nezaposlenost, vjerovatno će razdvojiti svoju kćerku i mene.²⁰

¹⁵ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri*, 91.

¹⁶ Naslov priče je naveden prema izdanju koje je spomenuto u uvodu rada, “Beş kolu avize“, 5.

¹⁷ Ekrem Čaušević, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, 437.

¹⁸ Koji karakterizira jedinstveni alomorfni nastavak *-mek/-mak* tako da se ovaj nastavak ne može poistovijetiti sa glagolom kojim se mogu izraziti kontrasti u vremenu, načinu, licu i broju.

¹⁹ Nesin, “Beş kolu avize“, 6.

²⁰ U ovom primjeru imamo sufiks za kvazigerund *-dikça/-dikçe* koji je nastao dodavanjem sufiksa relativ-ekvativa na glagolsku imenicu na *-dik*, i služi za izražavanje komparacije po kriterijima kvantiteta i vremena.

Sufiks za kvazigerund je dodan na glagolsku osnovu *gelme-* u značenju doći.

U ovom primjeru riječ *sve dok* prema:

“Rječniku bosanskog jezika navodi se još da riječ *sve dok* može biti veznik u zavisnosloženim rečenicama i da služi za povezivanje osnovnih klauzula (surečenica) sa zavisnima kojima se izriče vremenska granica do koje se odvija radnja u osnovnoj klauzuli; *sve dok*.”²¹

- Sözü uzatmayın da şu avizeyi anlatın²².
- Nemojte puno pričati i recite mi nešto o ovom lusteru.

U ovom primjeru korištena je kao negacija sufiks *-mA*, koji je dodan na osnovu glagola *uzat-*, a zatim su došli lični nastavci koji pokazuju vršioca radnje.

- Evet. Ama siz bunu nereden biliyorsunuz? Hiçkimseye söylememiştim.
- Ya siz nereden biliyorsunuz? Ben de kimseye anlatmamıştım.²³
- Da. Ali kako vi to znate? Nisam to nikome rekao. – Ali kako vi to znate? Ja to nikome nisam ispričao.

Glagol *söyleme-* je negativna glagolska osnova koja se u bosanskom jeziku prevodi glagolom ne reći, te pluskvamperfekt neodređeni ili pluskvamperfekt na *-mişti*. Morfološki posmatrano, pluskvamperfekt se može opisati kao oblik u kojem je jedna prošla radnja pomjerena dublje u prošlost pomoću perfekta pomoćnog glagola imek.²⁴ na koji je dodan lični nastavak za prvo lice jednine *-m*, zbog toga što se prethodna riječ završava na vokal *i*.²⁵

- Sanki söylesene ne çıkar....Kimsede insanlık kalmamış ki...Tellal da öbür eşyaların satışında işi ağırdan alırken bu kez çabuk çabuk –Satıyorumm saat-tım! deyip, kampanyaya vurdu.²⁶
- I kao da kažeš šta će se dogoditi....pa ni kod koga nije ostalo ljudstva. Dok trgovac inače oprezno prodaje druge stvari, ovaj put je kao na akciji na brzinu govorio, prodajem, prodao sam.

U ovom primjeru pojačana negacija zamjenicom kimse²⁷ koja se prevodi u bosanskom jeziku imeničkom neličnom zamjenicom neko i niko koja predstavljaju odrični oblik zamjenica (ko,

²¹ Halid Bulić, „Prosti priložni junktori u bosanskom jeziku“, *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, vol 31., no. 2., Odsjek za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2019, 227.

²² Nesin, „Beş kolu avize“, 8.

²³ Ibid.

²⁴ Kerima Filan, „Turski pluskvamprefekt kao prevodni ekvalent nekih srpskohrvatskih glagolskih vremena“, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, vol. 40/1990, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo 1991, 39.

²⁵ Čaušević, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, 67.

²⁶ Nesin, „Beş kolu avize“, 15.

²⁷ Čaušević, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, 157.

šta, što)²⁸ (u negativnim rečenicama) ima samo imeničku funkciju. Te rječica ki esklamativnog značenja koja pojačava negacijsko značenje negativnog glagolskog oblika *kalma-* ne ostati.

- Bugünlerde akıl istemeye, para istemeye, yardım istemeye, iş istemeye hiçkimse gelmiyor, alacaklılar da gelmese, işsiz, parasız kaldığıma neredeyse sevineceğim.²⁹
- Ovih dana mi niko više ne dolazi po savjet, po novac, po pomoć, po posao. Kad barem ne bi dolazili oni kojima sam dužan, još bih se radovao što sam bez posla i bez novca.

U ovom primjeru imamo jednu od šest glagolskih imenica³⁰, a to je glagolska imenica na *-ma*.

- Dostluk gösterisinde ondan aşağı kalmamak için daha önce davranıp, taa uzaktan iki kolumu yana açıp, Ooo! Diye bağırarak dostuma doğru yurudum.³¹
- Kako ne bih zaostao za njim u emonstriranju prijateljstva, prije njega sam raširio ruke još iz daljine i povikao Oooo! Te išao pravo prema prijatelju.

U ovoj rečenici imamo negativni glagolski oblik *kalma-* ne ostati. Diye na morfološkoj osnovi predstavlja gerund glagola *de-* reći, kazati, koji se takođe koristi i u značenju veznika za izrične rečenice da i kako prilikom uvođenja kvaziupravnog govora. Jedan primjer koji to dokazuje *Demedim mi çocuklar boş yere ağlamaz diye?*³² Zar nisam rekao da djeca ne plaču uzalud?³³

- Tam taksiye binerken asıl korktuğum başıma gelmedi mi!³⁴
- Zar me nije snašlo baš ono čega sam se plašio upravo kad sam ulazio u taksi.

U ovom primjeru imamo frazu başıma gelmek zadesiti gdje imamo negativni glagolski oblik *gelme-* ne doći, na čiju se osnovu dodao sufiks perfekta na *-di*, zatim upitna rječica mi koja u ovom slučaju pojačava usklično značenje rečenice i stoji samostalno.

- Dede elini öptürmedi, delıkanlının elini sıktı.³⁵
- Djed nije dozvolio da mu se ruka poljubi, stisnuo je ruku mladiću.

U ovom primjeru imamo negacijski oblik öptürme- ne poljubiti na koji je dodan sufiks perfekta na *-di*.

²⁸ Jahić i dr., *Gramatika bosanskog jezika*, 261.

²⁹ Nesin, "Ooo!", 18.

³⁰ Čaušević, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, 328.

³¹ Nesin, "Ooo!", 19.

³² <http://edebiyatsultani.com/> aklim -arkada- kalacak- necati- cumali/.

³³ Saša Bradašević, *Sintaksa i semantika veznika u savremenom turskom jeziku*, Univerzitet u Beogradu Filološki fakultet, Beograd, 2013, 153.

³⁴ Nesin, "Çok Günlünlü Bir Hikaye", 26.

³⁵ Nesin, "Koşan Kazanıyor", 43.

- İyi koşamadıktan sonra bütün bunlar kaç para eder, dedi, saydıklarınızın hiçbiri olmasın da, yeter ki iyi koşsun...³⁶
- Poslije neuspjelog trčanja koliko će ovo sve vrijediti, kazao je, i da ne bude imao sve ono što ste nabrojali dovoljno je neka samo dobro trči.

U ovom primjeru imamo formu nemogućnosti *koşamadıktan sonra*, koja se tvori tako što se na glagol *koş-* trčati dodao sufiks za analitičku formu *-(y)a*, zatim sufiks za negaciju *-mA*, te sufiks za kvazigerund *-dikten sonra/-diktan sonra*.

- Memleketimizde arkası olmayanlar için iş bulmak, petrol bulmaktan daha zor olduğundan, ben de aradığımı bitürlü bulamıyordum.³⁷
- U našoj državi za one koji nemaju podršku teže je naći posao nego pronaći naftu. Zbog toga ni ja nikako nisam mogao naći to što sam tražio.

U ovom primjeru imamo negacijski oblik *olma-* ne biti na čiju je osnovu dodan sufiks participa *-(y)en/-(y)an*, te pluralni sufiks *-ler/-lar* za treće lice množine.

- Evimdekiler iş bulamayışma çok üzülüyorlardı.³⁸
- Ukućanima je bilo žao što nisam mogao naći posao.

U ovoj glagolskoj rečenici imamo negacijski oblik *bulma-* ne naći, a na njegovu osnovu dodan je sufiks reciprocitativa *-ış*, zatim prisvojni sufiks za prvo lice jednine *-(i)m*, te sufiks za padežni nastavak dativ *-(y)a/-(y)e*.

- Ben bu geceyarısından sonra çalışmamalıymışım.³⁹
- Ja nakon ove ponoći, navodno više ne treba da radim.

U ovom primjeru imamo glagolski oblik *çalışma-* ne raditi na koji je dodan sufiks za necesitativ *-meli/-malı*.

- Biz adam olmayız!⁴⁰
- Mi nismo ljudi.

U ovoj negativnoj rečenici imamo negativni glagolski oblik *olma-* ne biti, na čiju je osnovu dodan sufiks za prvo lice množine *-iz*.

³⁶ Nesin, "Beş Kollu Avize", 44.

³⁷ Nesin, "Halis Skoç Kumaşı", 52.

³⁸ Ibid, 53.

³⁹ Nesin, "Biz adam olmayız!", 64.

⁴⁰ Ibid, 59.

Negacijski sufiks –mAz

Pridjevski glagolski sufiks –mAz. Ovaj sufiks koji zadržava svosjtvo negacije kada se doda na korijen i formu glagola daje im svojstvo pridjeva. Budući da je ovaj pridjevski glagolski sufiks novi sufiks koji je najvjerojatnije nastao spajanjem negativnog sufiksa –mA i sufiksa za sadašnje vrijeme van njegovih funkcija. Ovaj –mAz sufiks treba posmatrati bliskom suprotnosti građe konjugiranih glagola.⁴¹

- Herif, bir işe yaramaz kitaplarını evimden alsın, yoksa onları yakarım. Çoluğunu çocuğunu besleyecek hale gelmeden kapımı da çalması!⁴²
- Taj momak, neka nosi svoje beskorisne knjige iz moje kuće, inače ću ih zapaliti. Neka mi ne dolazi sve dok ne bude u stanju da izdržava svoju porodicu.

U ovom primjeru riječ je o negacijskom sufiksu -mAz koji je dodan na glagol *yara-* poslužiti, služiti i na taj način je dobio negacijsko značenje.

- Biz senin kadar makineden anlamaz mıyız yani!⁴³
- Dakle, mi se ne razumijemo u mašine kao ti?.

U ovom primjeru imamo uzvičnu rečenicu. Negiran je glagol *anla-* razumjeti.

- Bu yazar takımının bir garip alın yazısı var. Adları duyulur oldu mu, birden akıl danışılacak akıllı, para istenecek zengin, yardım istenecek yardımsever, iş istenecek iş veren oluverirler ama bir de adları duyulmaz, imzaları görünmez oldu mu, yine birden bire akılsız, parasız, işsiz, yardım edemez kişi olur çıkarlar.⁴⁴
- Ova vrsta autora ima čudnu sudbinu. Kada se čuje za njihova imena, odjednom postanu pametni toliko da drugima dijele pamet, bogataši od kojih se traži novac, ljudi koji vole pomagati i od kojih se traži pomoć, poslodavci od kojih se traži posao, ali kada se za njihova imena ne čuje, kada su njihovi potpisi nevidljivi, odjednom ispadnu budalasti, sirotinja, besposličari i beskorisni.

U ovom primjeru glagoli koji su negirani *duyul-* pročitati, *görün-* pojaviti se, ukazati se, pomoćni glagol *et-* činiti. Ovi nabrojani glagoli su na sebe primili nastavke za pasiv.⁴⁵ Glagol

⁴¹ Olumsuzluk kavramını içinde bulunduran bu ek fiil kök ve gövdelerine gelerek onları sıfatlaştırır. Bu sıfat fiil eki muhtemelen –mA olumsuzluk eki ve –z geniş zaman ekinin kendi işlevleri dışında kaynaşarak meydana getirdikleri yeni bir ek olduğu için çekimli fiillerdeki yapının aksine bitişik olarak değerlendirilmelidir. Nadir, “Türkçede olumsuzluk”, 274.

⁴² Nesin, “Beş Kollu Avize”, 6

⁴³ Ibid, 13.

⁴⁴ Aziz Nesin, *Biz adam olmayız*, “Ooo!”, Nesin Yayınevi, İstanbul, 1962., 18.

⁴⁵ Pasiv je trpni lik glagola kojim se izražava da je gramatički subjekt zahvaćen radnjom i da je na neki način trpi ili joj se podvrgava. Izražava se dvojako: leksički (pomoću povratnih glagola) i gramatički, pomoću oblika glagola biti i trpnog pridjeva.

duy- čuti u pasivnom obliku kada se doda nastavak *-il*⁴⁶ prelazi u glagol *duyul-* pročitati. Glagol *gör-* vidjeti u pasivno obliku kada se doda nastavak *ün*⁴⁷ prelazi u glagol *görün-* pojaviti se, ukazati se. Pomoćni glagol *et-* na sebe je primio sufiks za gerundni nastavak *-(y)a-(y)e* te negacijski sufiks *-mAz*.

- Ne var ki baba oğul arasındaki bu anlaşmazlık çok sessiz geçer, hiçbir zaman aralarında çatışma olmaz.⁴⁸
- Ali, nespörüzü između oca i sina prođu vrlo nečujno, nikada između njih nema svađe.

U ovom primjeru na glagol *anlaş-* sporazum, dogovor, na čiju je glagolsku osnovu dodan negacijski sufiks *-mAz*.

- Siz bu gürültüde patırtıda dünyada roman yazamazsınız, bırakmazlar ki...⁴⁹
- Vi u ovoj galami i buci nikada ne možete napisati roman, pa oni neće prestati....

U ovom primjeru imamo glagol *yaz-* pisati na koji je dodan sufiks za analitičku formu nemogućnosti *-(y)a* zatim negacijski sufiks *-mEz*, te sufiks za lični nastavak za drugo lice množine *-sınız*. U drugoj rečenici glagol *bırak-* pustiti te negacijski sufiks *-mEz* i pluralni sufiks *-ler/-lar* te usklikno *ki*⁵⁰ koji u ovom slučaju ne prevodimo, jer ono pojačava negacijsko značenje i dolazi na kraj rečenice, te vršimo opisno prevođenje u skladu sa bosanskim jezikom i kontekstom.

- Ceket öyle gelişigüzel çıkarılmaz. Çünkü sen ceketini çıkarır, dizinin üstüne koyarsan, cebindekiler yere dökülebilir, senin de haberin olmaz.⁵¹
- Sako se ne skida tako slučajno, jer kada skineš jaknu i staviš je preko koljena, sve ono što je u džepu može poispadati na pod, a da ti ne znaš.

U ovom primjeru imamo glagol *çıkarm-* skinuti zatim nastavak za pasiv na koji je dodan sufiks *-mAz*.

⁴⁶ Nastavak za pasiv *-il* se dodaje ukoliko se glagoska osnova završava na konsonat.

⁴⁷ Nastavak za pasiv *-un* se dodaje ukoliko se glagolska osnova završava na vokal.

⁴⁸ Nesin, "Alırsınız Cenneti", 28.

⁴⁹ Nesin, "Biz adam olmayız", 62.

⁵⁰ Međutim, rečenice sa *ki* su vrlo frekventne I u književnim tekstovima, jer na komunikativnom I stilističkom planu znatno obogaćuju jezik.

⁵¹ Nesin, "Ben hayatta daima,", 66.

Gerund -mAdAn

Gerundi su glagolske forme koje imaju izvjesna obilježja imenice i glagola⁵². Dije se na dvije skupine: a) načinske i b) vremenske. Gerund –mAdAn spada u načinske gerunde.

Bu zarf fiil eki de –mAz sıfat fiil eki gibi iki ayrı ekten oluşan yeni bir ektir. Ekin yapısıyla ilgili olarak farklı görüşler olmakla birlikte Korkmaz ekin yapısı üzeri kaleme aldığı, ayrıntılı ve kandırıcı makalesinde ekin –ma-t-in / -ma-d-in > ma-d-an /-me-d-en yapısıyla oluştuğunu açıklamıştır. Ayrıca Türkiye Türkçesinin Grameri adlı eserinde de şu bilgiler yer almaktadır: “-mAdAn eki, Eski Türkçedeki ve Eski Anadolu Türkçesindeki –mAdIn ekinin ses değişmesine uğramasından oluşmuş bir zarf fiil ekidir. Fiilden şahsa ve zamana bağlı olmayan “-maksızın” anlamında olumsuz zarf fiiller türetir. Her türlü fiil kök ve gövdelerine gelebilir.”⁵³

Ovaj gerund se kao i pridjevsko glagolski sufiks –mAz sastoji od dva odvojena sufiksa. Iako postoje različita mišljenja Korkmaz je u svom članku detaljno objasnila strukturu nastanka ovog sufiksa: –ma-t-in / -ma-d-in > ma-d-an /-me-d-en. Pored toga u turskog gramatici se spominje da je sufiks –mAdAn glagolski sufiks nastao zvučnom promjenom sufiksa -mAdIn koji je zastupljen u starom i starom anadolskom turskom jeziku. Kvazigerund – maksızın koji na sebe ne prima nastavke za lice ni vrijeme tvori negativni oblik gerunda. Može doći na svaki glagolski korijen i formu glagola.

- -Tabii memnunum. Hiçbir torpelim olmadan da namusumla çalışıp yaşayabiliyorum, vicdanım rahat...Hadi içelim.⁵⁴
- Naravno da sam zadovoljan. Svojim radom i trdom mogu da preživim, nemam nikakvu “podršku”, savjest mi je čista...Hajde uzdravlje.

U ovom primjeru na pomoćni glagol *ol*-biti je dodan sufiks gerunda –mAdAn.

⁵² Imaju, naime, glagolski lik, negaciju, forme perifrastične konjugacije, dopune i dodatke itd.

⁵³ Nadir, “Türkçede olumsuzluk”, 275.

⁵⁴ Nesin, “Bir Sarhoş Meyhanenin Aynasını Kırdı”, 114.

Vrste negacije:

Negiranje konjunktorem *ne...ne (de)*

Konjunktur *ne...ne (de)*, ovaj veznik indoevropskog je porijekla i u turski jezik je prodro za vrijeme Osmanskog carstva kada je perzijski jezik bio jezik nauke i umjetnosti. Ovaj veznik je prisutan i u savremenom turskom jeziku u identičnom obliku. U perzijskom jeziku ovaj veznik ima značenje partikule za negaciju koja dolazi ispred glagola u afirmativnom obliku.. Upotrebljava se uz afirmativni oblik glagol. Međutim, u savremenom turskom jeziku se uočava tendencija da se ta negacija nalazi i ispred glagola koji nije u afirmativnom obliku, već je i on sam negiran. U bosanskom jeziku njemu korespondira sastavni veznik *ni, niti*. Evo i nekoliko primjera.

- Ne telefon çalacak ne de Notr-Dame`in çanları.⁵⁵
- Niti će zazvoniti telefon niti zvona Bogoridične crkve.

Kako je već rečeno, postoje slučajevi u kojima ovaj veznik dolazi ispred negiranog predikata. On tada nosi značenje pojačane negacije ili nemogućnosti. Nije rijedak slučaj da predikat može stajati i u imposibilitativu, što ide u prilog tvrdnji da ovakav oblik služi za iskazivanje nedostatka mogućnosti.

- Ne bir ses ne de haber gelmiyor artik senden.⁵⁶
- Nema više ni vijesti ni glasa od tebe.
- Ne seninle ne de sensiz yaşamam.⁵⁷
- Ne mogu da živim ni sa tobom ni bez tebe.
- Yaşar ne yaşar ne yaşamaz.⁵⁸
- Jaşar niti živi niti ne živi.

Ovaj veznik se može pojaviti i ispred imenica (u funkciji subjekta ili objekta) koje zapravo vrše ili na kojima se vrši ista radnja.

- Ne evde kendisinin dövmesini bekleyen iki küçük kardeşi, ne de dört saat uzaktaki nahiye merkezinde hizmetçilik yapan anası bu anda aklında değildi⁵⁹.
- U tom trenutku mu na umu nisu bili ni brat ni sestra koji ga čekaju kod kuće, niti majka koja radi kao čistačica u centru nahije udaljenom četiri sata.

⁵⁵ <https://forum.donanimhaber.com/donus-kisa-hikaye-85573441>.

⁵⁶ Bradašević, *Sintaksa i semantika veznika u savremenom turskom jeziku*, 53.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Aziz Nesin, *Yaşar ne yaşar ne yaşamaz*, Nesin Yayinevi, Istanbul, 1977.

⁵⁹ <https://blog.ufuk.io/sabahattin-ali-ayran/>.

Negacija modalnom riječju *hiç*

Kada se govori o negaciji modalnom riječju *hiç*, to je negacijska partikula koji koristimo kada u odgovoru na postavljeno pitanje ne želimo da kažemo stvarni razlog ili kada želimo da naglasimo nepostojanje nečega.

- Yoksa gülmez misiniz? Sahi mi? Hayret! Hiç mi gülmezsiziniz?⁶⁰
- Zar se vi ne smijete? Stvarno? Çudno! Zar se nikako ne smijete?

U ovoj upitnoj rečenici imamo veznik *yoksa* koji se gradi pomoću gl načina kondicionalnog nastavka *-se/-sa*. Ako se ovaj nastavak nalazi između dvije nezavisne rečenice onda ga prevodimo rastavnim veznikom ili, a ako se nalazi na samom početku rečenice, on se može prevesti suprotnim veznikom inače.⁶¹ Partikula *hiç* koja u rečenici predstavlja prilog u bosanski jezik je prevodimo ikako, nikako i uopšte.⁶² Njeno značenje je određeno finitnim glagolskim oblikom, sa rječicom *mi* u ovom primjeru kada je korištena sa glagolom u negaciji služi za naglašavanje negacije.

- Sıkıntılı, işsiz, parasız günlerimi kahvede pineklemekle geçiyordum. Bir zaman sonra bize hiçbir eşyanın gerekli olmadığı sonucuna vararak hepsini sattık.⁶³
- Kada sam bio u brigama, bez posla i novca, dane sam provodio dosađujući se u kafani. Kada smo nakon nekog vremena shvatili da nam ništa od stvari ne treba, sve smo prodali.

U ovom negacijskom primjeru imamo naveden denominalni sufiks *-siz* koji je praćen vokalom harmonijom, prevodi se prilogom *bez*, zatim modalna riječica *hiç* koja se prevodi sa ništa i particip pomoćnog glagola *ol-* biti koji je u funkciji negatora.

- Bu beş kolları, bronz renkli maden, kahvecilerin askısı gibi elinde sallayarak taşıyor, hiç yanından ayrılmıyordu.⁶⁴
- Taj metalni luster bronzane boje sa pet krakova nosio je u ruci kao kahvedžije poslužavnik mašuci njime kao ukrasom. Nikako se nije odvajao od njega.

U ovom primjeru kojem je negiran predikat sa sufiksom za negaciju *-mA* i nosi negacijsko značenje. Negirani glagol *ayrıl-* na koji je dodan sufiks za imperfect, ispred sebe ima partikulu *hiç* koja po svojoj funkciji u rečenici predstavlja neodređeni prilog sa značenjem

⁶⁰ Nesin, "Çok gülünçlü bir hikaye", 22.

⁶¹ Bradašćević, *Sintaksa i semantika veznika u savremenom turskom jeziku*, 74.

⁶² Ibid. str. 54.

⁶³ Nesin, "Beş Kolları Avize", 5.

⁶⁴ Ibid. 6.

ikako, nikako i *uopšte*. Ona dobija svoje konačno značenje u zavisnosti od finitnog glagolskog oblika. Ako je taj oblik afirmativan, i ova partikula će imati pozitivno značenje i obratno.

- Nereye başvurdumsa umutsuz döndüm.⁶⁵
- Gdje god se prijavim, razočaram se.
- Bir daha toparlanmak çok zor oluyor, hatta imkansız.⁶⁶
- Jako teško bude ponovo se pribрати, gotovo nemoguće.
- Salonda bir sessizlik oldu.⁶⁷
- U salonu je nastupila tišina.

U ovim primjerima imamo imenske rečenice koje su negiranje denominalnim sufiksom *-siz* koji prati vokalnu harmoniju. *Umut-* nada ima pozitivno značenje dok dodavanjem denominalnog sufiksa *-siz* koji prati vokalnu harmoniju *umut-suz* mijenja značenje u beznadežan i samim tim gubi svoje prvobitno pozitivno značenje. U drugoj rečenici imkan mogućnost, koja takođe ima pozitivno značenje dodavanjem denominalnog sufiksa *siz* ona gubi svoje prvobitno značenje i prelazi u negacijsko *imkansız* nemogućnost.

⁶⁵ Ibid. 6

⁶⁶ Ibid. str.7.

⁶⁷ Ibid. str.15.

Negiranje imenskom negacijom *değil*

Jedna od upotreba negacije je slobodni morfem *değil* kako ga Zeynep E. E. naziva u svome radu⁶⁸. *Değil* ima funkciju negatora tako da partikula *değil* negira i imensku i glagolsku rečenicu. Z. Korkmaz kod negacije glagola koristi riječ *değil* kao negator. U primjerima koji će biti prikazani kroz tekst riječi *hayır/yok* mogu se koristiti jedna umjesto druge u negacijskom odgovoru na postavljeno pitanje.

Koristi se za negiranje kopularnih rečenica ili glagolskih predikata. Koristi se još i kod negiranja glagolskih rečenica, kada se nalazi na kraju rečenice koja prati konjugiranu glagolsku formu. Dakle, može se koristiti samo ako je glagol konjugovan određenim verbalnim morfemima uključujući svršeno glagolsko vrijeme *-miş*, sadašnje vrijeme *-(i)yor* i buduće glagolsko vrijeme *-(y)EcEk*. Kada je glagolska rečenica ugrađena u *değil* i kada nastavci za lične sufikse i pomoćne partikule se dodaju na *değil* tada konjugovani glagol postaje nesvršeni.⁶⁹

- Oldum bittim, kaynatamla aram iyi değildir.⁷⁰
- Gotov sam, odnosi sa puncem mi nisu najbolji.
- Hoş, bu başıma gelen birinci değil, beşinci değil....⁷¹
- Samo, ovo što me zadesilo nije ni prvi, a ni posljednji put.

U ovom primjeru imamo negaciju sa *değil* koja predstavlja negativni oblik pomoćnog glagola *imek* i služi prvenstveno za negiranje imenske rečenice. Ima funkciju kopulativnog glagola poput glagola biti u bosanskom jeziku. U slučaju kada se upotrebljava kao kopula, onda obavezno dolazi na kraj rečenice. Međutim, ako je ova kopula između dvije rečenice, onda ona vrši funkciju subordinacije između dvije rečenice. Tada se može prevoditi gradacionom rečenicom, kao i suprotnom. U datom primjeru kopula *değil* stoji na kraju rečenice na koju je dodana kopula *dir* koja se može dodati na lične nastavke u ovom slučaju na 3 lice jednine.

Pomoću modalne riječi *değil* koja ujedno predstavlja i imensku negaciju i služi za negiranje cijele rečenice ili njenog dijela. U bosanskom jeziku ova modalna riječ se prevodi sa nije.

- Sana ne yahu? dedim. Parayı verecek ben değil miyim?⁷²
- Šta se tebe tiče, rekao sam. Nisam li ja taj koji će dati novac.

⁶⁸ https://www.academia.edu/1132695/Negation_in_Turkish.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Nesin, "Beş Kollu Avize", 8.

⁷¹ Nesin, "Ooo!", 18.

⁷² Nesin, "Beş Kollu Avize", 12.

Dopuna predikata nominalne rečenice može biti i neki od negiranih glagolskih participa - *(i)miş, -(y)acak*.⁷³

- Ben de içimden bir daha rakı, şarap içmeye tövbe ettim, ama akşama doğru baktım olacak gibi değil.⁷⁴
- I ja sam se iskreno zakleo da više neću piti rakiju i vino, ali kako se smrkavalo, vidim da ću zakletvu teško održati.

U ovom primjeru glagolski oblik pomoćnog glagola *ol-* biti u futuru *olacak gibi değil* koja označava da se nešto neće dogoditi, ispuniti. U ovom primjeru preveden je glagol –relizovati. Zatim postpozicija *gibi* kao, poput, te negacija sa *değil* koja je u ovom primjeru upotrebljena kao kopula, i kao takva dolazi uvijek na kraj rečenice.

- Kırık Ali akşamları hiç çorba içmiş değil.⁷⁵
- Kırık Ali nije da nikada nije jeo çorbu uveče.

U ovom primjeru je riječ o imenskoj rečenici koja je negirana sa *değil*. Zatim unutar rečenice nalazi se i partikula *hiç*, koja po svojoj funkciji u rečenici predstavlja neodređeni prilog sa značenjem ikako, nikako i uopšte.

- Bekir Hoca bir kaşık alıp, yuzunu buruşturdu, garsonu, çağırıp: “Bu deminkinden değil,” dedi, “bunu götür oğlum. Deminki hoşaftan getir.”⁷⁶
- Bekir Hoca uzevši jednu kaşiku, namrštió se i zovnuo konobara: “Ovo nosi sine,” rekao je, “ovaj nije onaj od maloprije. Donesi mi kompot od maloprije.”

U ovom primjeru kopula *değil* se našla između dvije rečenice i u tom slučaju vrši funkciju subordinacije između dvije rečenice. U asindetski sklopljenim rečenicama sa negativnim i afirmativnim oblikom istoga predikata moguće je predikat prve rečenice zamjeniti negacijom *değil*. Kao u primjeru koji je naveden.

- Canım efendim, gürültü olmasa daha iyi değil mi?⁷⁷
- Dragi gospodine, zar ne bi bilo bolje da nema galame?

U ovom primjeru negiran je pomoćni glagol *olma* -biti na čiju je proširenu glagolsku osnovu dodan sufiks kondicionala *-se/-sa*, u ovom primjeru riječ je o uslovnoj modalnosti, jer se

⁷³ Čaušević, ”Negacija u turskome jeziku, 57.

⁷⁴ Nesin, “Alırsınız Cenneti”, 31.

⁷⁵ Ibid, 33.

⁷⁶ Ibid, 34.

⁷⁷ Nesin, “Biz adam olmayız!”, 62.

dodaje na osnovu glagola, i prevodimo se kada, ukoliko ... onda, te negacija *sa dežil*, iza koje je dodana upitna rječica *mi* sa vokalnom harmonijom.

Negiranje predikativom yok

U turskom jeziku *yok* je predikativ koji se u bosanskom jeziku prevodi negacijskim riječima nema i nije. Imenske rečenice sa predikativom var koji se u bosanskom jeziku prevodi sa ima, postoji, se negira jedino pomoću nesumpletivnog oblika yok.

- Dörtyüzyetmiş, dörtyüzyetmiş...Yok mu talibi?⁷⁸
- Çetiri stotine sedamdeset, çetiri stotine sedamdeset... zar nema potražioca?
- Beşyüz liradan bir kuruş fazla param yok.⁷⁹
- Nemam ni centa više od petsto lira.

Predikativ *yok* predstavlja krnju formu glagola ne postoji, nema. Predikativ *yok*, u slučaju da se nalazi između dvije naporedne rečenice, može imati značenje vezničkih konstrukcija: *aksi halde, aksine* (u suprotnom). Yok se upotrebljava u glagolskim rečenicama kada se želi njime pojačati odricanje. Ali tada ima funkciju modalne riječi. U ovakvim slučajevima yok stoji neposredno ispred negiranog predikata. U bosanskom jeziku takvi slučajevi dvostruke negacije nisu mogući. U ovom primjeru imamo upitnu upotrebu yok.

- Çıktık yola. Taksiye binecek param yok. O zamanlar şimdiki gibi pişkin de değilim, öyle utaniyorum ki....⁸⁰
- Krenuli smo na put. Nemam novca za taksi. Tada nisam bio iskusan kao sada, tako se stidim.

U ovom primjeru *değil* predstavlja negativni oblik pomoćnog glagola *imek*. Ima funkciju kopulativnog glagola poput biti. Kada se se upotrebljava kao kopula onda dolazi na kraj rečenice kao u primjeru koji mi imamo. *Öyle* je atributni načinski prilog tako⁸¹ i veznik *ki*. Kao što na to ukazuje M. Teodosijević, “Jedna od karakteristika turskog jezika je nepostojanje odnosnih reči, ali je veoma raširena upotreba odnosne zamjenice *ki* koja je u turski jezik ušla iz perzijskog”⁸². Ovaj veznik nije moguće svrstati samo u jednu grupu, obzirom da formira izrične rečenice možemo ga poistovjetiti sa našim izričnim veznikom u bosanskom jeziku da. Ovaj veznik *ki* se može pojaviti kao subordinator u vremenskoj rečenici i tada se prevodi

⁷⁸ Nesin, “Beş Kollu Avize”, 11.

⁷⁹ Ibid, 15.

⁸⁰ Nesin, “Çok gülünçlü bir hikaye”, 22.

⁸¹ Čaušević, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, 402.

⁸² Mirjana Teodosijević, *Turski jezik u svakodnevnoj komunikaciji*, Chigoja Štampa, Beograd, 2004, 29.

vremenskim veznicima kada, pošto, kad ono.⁸³ Najčešće se radi o glagolima mišljenja, procjene i osjećanja kao što je prikazano u našem primjeru.

- Alay mı ediyorsun be.... para mara yok...⁸⁴.
- Ta, je li se ti zezaš sa mnom, nema novca.

U ovom primjeru imamo glagol *alay et-* šaliti se, zezati se. Pomoćni glagol *et-* na koji je dodan sufiks prezenta na *-(i)yor* i sufiks *-sun* drugo lice jednine, zatim čestica *be* koja ima značenje čovječe, ta i koristi se za poticaj, energičnu pobudu na nešto.⁸⁵ U ovom primjeru koristi se za isticanje konstatacije. Turska fraza *para mara* (pojačavanje značenja) što znači novac i predikativ *yok* što znači nema u ovom primjeru služi za pojačavanje negacijskog značenja. Takođe ima i značenje modalne riječi koje označavaju odnos prema radnji i istoznačna je sa *hayır*, npr. *Geldiler mi? Yok hala gelmediler.*(Jesu li došli?- Ne još nisu došli.)⁸⁶

- Hoşaf isterim!...Yok ne demek? Bekir Hoca hoşaf ister de yok mu denir, bre zındıklar!⁸⁷
- Hoću kompot! Šta znači nema? Zar se kaže nema kada Bekir Hoca traži kompot, je li nevjernici!

U ovom primjeru negacija rečenice sa *yok* kada se radi o emocionalnom elementu, na gramatičkoj razini *yok* u cijelosti preuzima funkciju negatora, te je predikat rečenice afirmativni oblik glagola. Na semantičkom nivou imamo glagol *iste-* željeti, htjeti te predikativ *yok* koji znači nema.

- Oğlu:
- “Ya o şart yoksa?” dedi.⁸⁸
- Momak reče: “A da nema tog uvjeta?”

U ovom primjeru imamo uzvik *ya* koji se označava obraćanje, dozivanje uglavnom služi za pojačavanje značenja za ekspresivnije izražavanje. Sinonimi su mu uzvici *ey* i *hey*, služi i za formiranje vokativa, moguće ga je prevoditi izričnim veznikom *da*. Veznik *yoksa* koji spada u suprotne veznike *i* koji znači inače, u suprotnom, a gradi se pomoću kondicionalnog nastavka *ise*. U ovoj rečenici prevela sam ga u kontekstu predikativa *yok* –nema. U ovom primjeru ovaj veznik u značenju predikativa se pojavljuje u upitnoj rečenici.

⁸³ Bradašević, *Sintaksa i semantika veznika u savremenom turskom jeziku*, 109.

⁸⁴ Nesin, “Çok gülünçlü bir hikaye”, 26.

⁸⁵ Čaušević, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, 426.

⁸⁶ Ibid, 428.

⁸⁷ Nesin, “Alırsınız Cenneti”, 35.

⁸⁸ Nesin, “Koşan Kazanıyor”, 43.

Zaključak

Pri samom završavanju svog magistarskog rada, mogu sumirati korištenje negacije i jezik kojim je pisao književnik Aziz Nesin. U svojim pripovjetcima gdje se jasno kroz primjere može zaključiti da je najčešća korištena negacija, sufiks za izražavanje negacije na *-mA*, jer on u gramatici turskog jezika predstavlja i najjednostavniji oblik za iskazivanje negacije u turskom jeziku. Tako se može uvidjeti da je Aziz Nesin pisao svoje pripovjetke jednostavnim turskim jezikom, najčešća korištena negacija u njegovim pripovjetcima je negacija sufiksom *-mA* kao sufiks negacije koji je najviše upotrebljavan, što nam pokazuje da je on pisao, da bi ga široke narodne mase mogle razumjeti, kako bi im što jasnije približio i prikazao tadašnje poglede na svijet ljudi, njihov život, način na koji se živjelo pa i jasnu sliku društva vremena u kojem je on pisao i živio. Druge korištene negacije koje je Aziz upotrebljavao u svojoj knjizi i koje se spominju u radu kroz primjere iz pripovjetki su sufiks *-mAz*, gerund *-mAdAn*, konjunktore *ne..ne (de)*, negacija modalnom riječju *hiç*, negiranje imenskom negacijom *değil*, negiranje predikativom *yok*. Način korištenja negacije nam pokazuje ne samo sintaksičku upotrebu, iz tog vremena, već svjedoči i o kulturološkoj baštini Turaka tog vremena. Posmatrajući razvoj jezika na jednoj široj vremenskoj osi, ovo neupitno služi kao jedna tačka i korak koji svjedoči o kretanju i razvoju turskog jezika, kao i njegovog društva. Proučavanje negacije nam pomaže da kompletiramo jednu širu povjesnu sliku društva, njegovog razvoja i kretanja kroz vrijeme, te nam služi kao jedna od referentnih tačaka takve analize. Sa socijalnog stanovišta se može reći da je jezik, pa samim tim i negacija jedno od osnovnih vezivnih tkiva, što je i prikazano od strane književnika Aziz Nesina u njegovom djelu kroz primjere u kojima je prikazana negacija i upotreba negacije u rečenicama. Nesin koristeći se upravo svojim jednostavnim turskim jezikom da bi bilo pristupačno ne samo većem broju čitalaca, već možda i jednim dijelom pomogao prirodnoj evoluciji i standardizaciji jezičke norme kod svojih savremenika. Njegov uticaj u tom segmentu bi se mogao još šire posmatrati, ali u nekom posebnom istraživanju. Ono što se može reći sa sigurnošću jeste da je Aziz Nesin svojim stilom i dopadljivim pisanjem pomogao i unaprijedio standardizaciji negacije koja u jezičkom smislu prvo evoluirala među narodom kroz književnost i govor, a zatim se pravopisno formalizuje. Ovo ujedno ilustruje inkrementalne pomake pri razvoju i evoluciji svakog pa i turskog jezika.

Literatura

- Bulić, Halid, „Prosti priložni junktori u bosanskom jeziku“, *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, vol 31, no. 2. Odsjek za kroatistiku filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2019.
- Bradašćević, Saša, *Sintaksa i semantika veznika u savremenom turskom jeziku*, Univerzitet u Beogradu Filološki fakultet, Beograd, 2013.
- Čaušević, Ekrem, *Gramatika suvremenoga turskog jezika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996.
- Čaušević Ekrem, „Negacija u turskom jeziku“, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, vol. 44-45, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1996, pp. 51-56.
- Emeksiz. E. Zeynep, “Dilbilim arařtırmaları”, Sayı 2. Članak dostupan na: https://www.academia.edu/1132695/Negation_in_Turkish
- Filan Kerima, “Turski pluskvamprefekt kao prevodni ekvivalent nekih srpskohrvatskih glagolskih vremena”, *Prilozi za orijentalnu filologiju*, vol. 40/1990, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo 1991, pp. 39-54.
- <http://edebiyatsultani.com/aklim-arkada-kalacak-necati-cumali/>.
- Kristal, Dejvid, *Enciklopedijski rječnik moderne lingvistike*, Nolit, Beograd, 1988.
- Jahić, Dževad, Halilović, Senad, Palić, Ismail, *Gramatika bosanskog jezika*, Dom Štampe, Zenica, 2000.
- Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Turk Dili Kurumu, Ankara, 2017.
- Nadir, İlhan , “Türkçede olumsuzluk”, *Karaman Dil Kültür ve Sanat Dergisi 2005*, Karaman Valiliği Yayınevi, pp. 271-279, Ankara, 2005.
- Nametak, Fehim, *Historija turske književnosti*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2013.
- Nesin, Aziz, *Biz adam olmayız*, Nesin Yayınevi, İstanbul, 1962.
- Nesin, Aziz, *Yaşar ne yaşar ne yaşamaz*, Nesin Yayınevi, İstanbul, 1977.
- Teodosijević, Mirjana, *Turski jezik u svakodnevnoj komunikaciji*, Chigoja Štampa, Beograd 2004.
- Thomas, Edward Payne, „Negation“ , *Basic Linguistic Theory Volume 3, Further Grammatical Topics*, pp. 197-242., Oxford University Press, New York, 2012.